

Nationaal Programma RES Regionale Energie Strategie

Foto NP RES juli 2024

Definitief

Een toegankelijke publicatie van dit document is te lezen op <https://documenten.regionale-energiestrategie.nl>

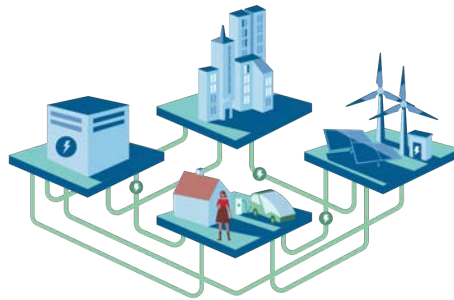
Wat zien we?

Streven naar 55 TWh blijft, met het oog op de toekomst

PBL gaf eind 2023 aan dat 35 TWh opwek in 2030 haalbaar is. Daar zijn nog wel **concrete wind- en zonprojecten** voor nodig. Tegelijk zijn steeds minder plekken beschikbaar voor projecten. Dat vraagt focus op de uitvoering om concrete initiatieven gerealiseerd te krijgen voor 2030.

Het streven naar de vastgestelde ambitie van 55 TWh blijft, ook al zal dat niet in 2030 gehaald worden. Het Nationaal Plan Energiesysteem geeft immers de noodzaak aan om op weg naar 2050 alle beschikbare duurzame energiebronnen te benutten, waaronder **zon en wind op land, ook na 2030**.

Meer focus op het integrale energiesysteem

Ontwikkelingen in regio's zoals woningbouw en bedrijvigheid vragen om **energie die lokaal beschikbaar en betaalbaar is**.

Om dit te realiseren zoeken regio's naar samenhang van duurzame opwek van elektriciteit en warmte gecombineerd met besparing, opslag van energie en infrastructuur. Zowel in het centrale als het decentrale deel van het toekomstig energiesysteem.

Het is soms zoeken op welke tafel in regio's wat besproken en besloten wordt.

Vaart én verbinding nodig

Om de doelstelling van 2030 te halen is versnellen nodig. Diverse provincies sturen op **tijdig realiseren** van gezamenlijke RES-afspraken en projecten. Het Rijk pakt **regie** met het Nationaal Plan Energiesysteem en samen met netbeheerders bij het oplossen van netcongestie.

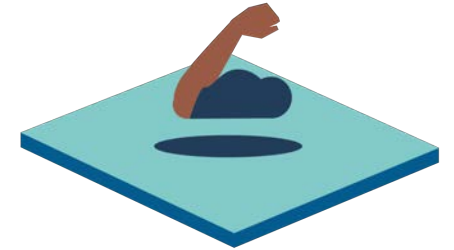
Tegelijk vragen onzekerheden en de grote onderlinge afhankelijkheden tussen overheid, markt en samenleving om **afstemming en verbinding** en een gedeeld toekomstperspectief.

Veel initiatieven in samenleving, borging lokaal eigendom blijft achter

Er ontstaan steeds meer **lokale initiatieven voor energie**. Om tot uitvoering te komen, zoeken initiatiefnemers ruimte in wetten, beleid, financiering en werkwijzen. **Nieuwe kaders en spelregels** zijn nodig, bijvoorbeeld om energie-gemeenschappen mogelijk te maken.

Zo streven gemeenten en provincies naar **50% lokaal eigendom** van nieuwe windturbines of zonprojecten, maar loopt de borging van dit streven in beleid achter.

Regio's tonen doorzettingsvermogen

De energietransitie heeft impact op de leefomgeving en vraagt veel van de samenleving. In de media is veel aandacht voor het **onontkoombare ongemak** van de transitie en minder voor wat het concreet oplevert voor inwoners en ondernemers.

Desondanks zien we in de regio's zelf **doorzettingsvermogen** bij maatschappelijke organisaties, energiecoöperaties, bestuurders en professionals. Zij zoeken samen naar oplossingen die eerder ondenkbaar leken.

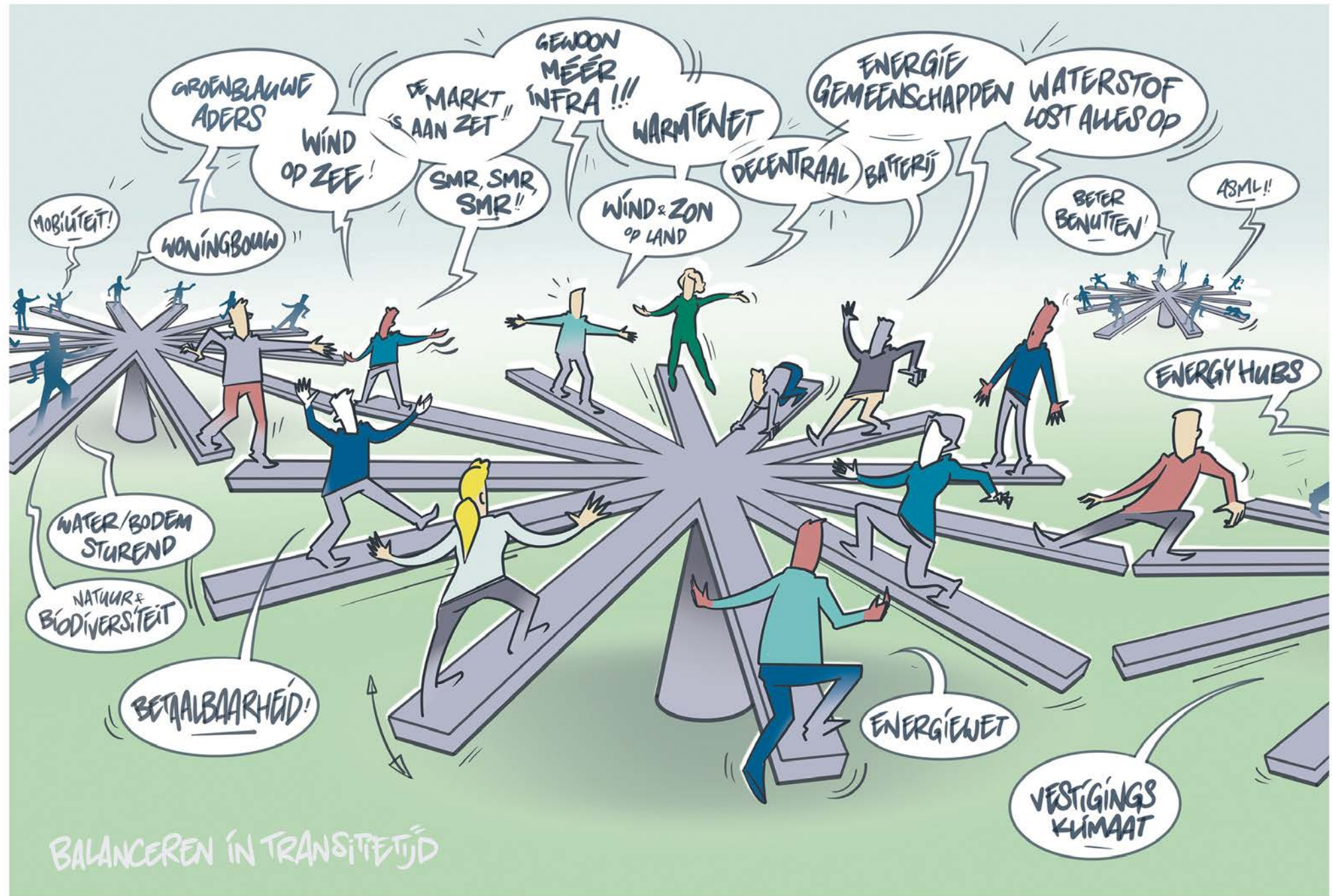
Inhoudsopgave

Wat zien we?	2	Deel III – Nieuwe paden zoeken in transitietijd	22
Deel I – Stand van zaken in de 30 RES-regio's	4	Energiesysteem in transitie	
Klimaatdoelen staan, en vragen nog veel inzet		Puzzelen in de wereld van B	
Regio's maken stappen, maar uitvoering is taai		Nieuwe spelregels nodig	
Interbestuurlijke verhoudingen veranderen		Nieuwe onderlinge verhoudingen	
Samenleving werkt aan beschikbare energie		Deel IV – Vooruitblik	31
Regio's benaderen energie steeds meer vanuit systeemperspectief		Langetermijnperspectief	
Insteek maatschappelijk debat verandert		Slim samenspel	
Deel II – Signalen uit de omgeving	13	Ruimte voor maatschappelijk initiatief	
RES'en in de media		Achtergrond	35
NVDE		Tijdlijn	
Participatiecoalitie		Over NP RES	
Jong regio			

Deel I – Stand van zaken in de 30 RES-regio's

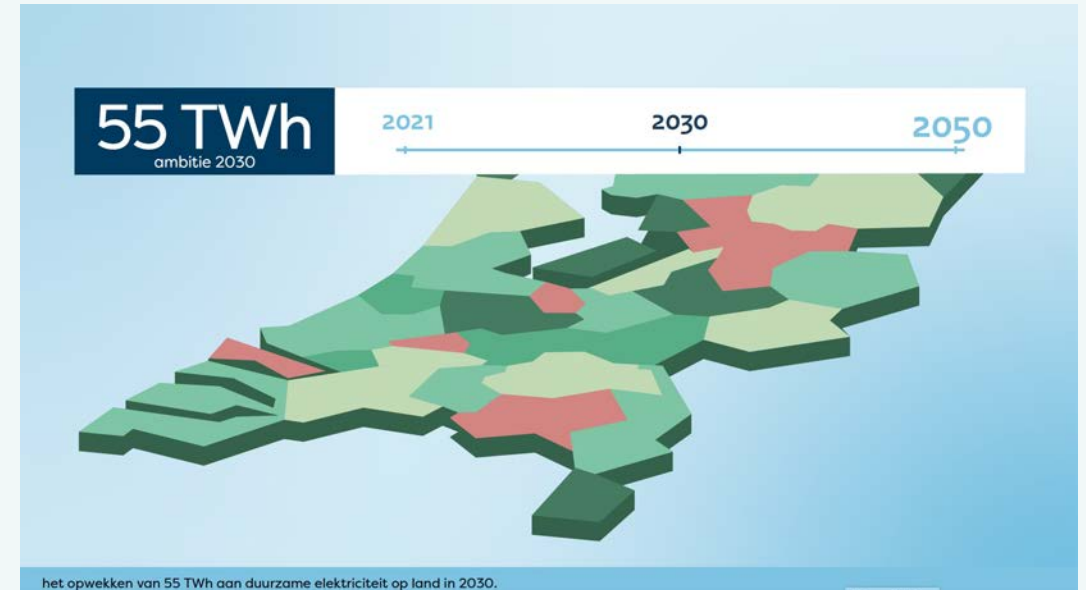
Deel I presenteert de stand van zaken van de 30 RES-regio's.

Stand van zaken

Klimaatdoelen staan, en vragen nog veel inzet

- Wat het Hoofdlijnenakkoord van de nieuwe coalitie **precies** gaat betekenen voor de Energietransitie en daarbinnen de RES'en wordt duidelijk bij de uitwerking ervan. De klimaatdoelen en -afspraken blijven staan. Andere zinsneden in het Hoofdlijnenakkoord over windmolens sluiten aan bij de huidige uitvoeringspraktijk op tal van plekken in provincies en gemeenten.
- Het realiseren van het doel van 35 TWh in 2030 vraagt nog om realisatie van concrete **wind- en zonprojecten**. Dit doel wordt alleen gehaald als veel projecten ook daadwerkelijk voor 2030 worden uitgevoerd. Hierbij spelen diverse knelpunten.
- Het realiseren van de gezamenlijke ambitie van **55 TWh** staat onder grote druk als gevolg van nieuwe of gewijzigde keuzes in wet- en regelgeving, (aangescherpt of nieuw) beleid van Rijk en provincies en het Hoofdlijnenakkoord. De 55 TWh zal niet in 2030 gehaald worden.

Stand van zaken

Regio's zetten stappen, maar uitvoering is taai

- Het **speelveld** van de RES is **voortdurend in beweging**: realiseren van projecten vraagt wat anders dan het samen neerzetten van een gedeelde ambitie. Rollen, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de RES-partijen veranderen.
- **Netcongestie** is een onverminderd groot probleem in alle regio's. De groei van het aantal warmtepompen, laadpalen en zonnepanelen, verduurzaming van bedrijven en het realiseren van nieuwe woningen gaat sneller dan er nieuwe energie-infrastructuur bijgebouwd wordt. Groot- en kleinverbruikers gaan geraakt worden door netcongestie. Tegelijkertijd ontstaan steeds meer **initiatieven** die bijdragen aan het verminderen van netcongestie.
- De aangescherpte **voorkeursvolgorde zon** en de **aangescherpte nieuwe milieunormen** voor windenergie vertragen of bemoeilijken het realiseren van het RES-bod in veel regio's. Bestuurders en ambtenaren zetten zich in om de afspraken na te komen, maar de randvoorwaarden maken het moeilijk en soms onmogelijk. Er zijn minder mogelijkheden voor zon op land en minder geschikte locaties voor windenergie.
- De **solidariteit** tussen regio's komt onder druk te staan als gemeenten of regio's de RES-afspraken niet willen nakomen.

- De schaarste aan ruimte wordt steeds zichtbaarder. Bedrijvigheid en (nieuwe) woningbouw hebben bijvoorbeeld energie nodig, maar de ruimte is beperkt. Ook vinden nieuwe ontwikkelingen plaats, zo is er vanuit Defensie een extra ruimteclaim gekomen. Wat de gevolgen hiervan zijn voor de geplande duurzame opwek op land is nog niet duidelijk. De Nota Ruimte probeert een balans te vinden tussen verschillende ontwikkelingen die ruimte vragen. [Het voorontwerp is onlangs openbaar geworden.](#)

Praktijk: Dronten - energie uit parkeren én het stroomnet ontlasten
Duurzame opwek, direct gebruik en opslag van energie én parkeren: de PowerParking naast het gemeentehuis in Dronten doet het allemaal. Midden in het centrum en zonder het stroomnet extra te belasten. Wat is daarvoor nodig?

Lees verder: [Solarcarport Dronten](#)

Interbestuurlijke verhoudingen veranderen

- Rijk, provincies, waterschappen, gemeenten en netbeheerders hebben **allen een rol** in het decentrale energiesysteem én de uitvoering van wind- en zonprojecten. Samen met energiecoöperaties, maatschappelijke organisaties en marktpartijen.
- **Beslissingsbevoegdheden** zijn breder verspreid. Dit leidt tot nieuwe governance-vragen: Welke tafels gebruiken we voor welk onderwerp? Wie beslist waarover? Naast besluitvorming is ook afstemming en samenwerking essentieel om samen het toekomstig energiesysteem te realiseren.
- Overheden zijn begonnen met integraal programmeren. In samenwerking met o.a. netbeheerders en gemeenten leverden **provincies** een eerste pMIEK op. Ook wordt in de provincies gewerkt aan het opstellen van energievisies. Afstemming hierover vindt plaats in Energyboards.
- In verschillende regio's ontstaat **spanning** doordat provincies stevig inzetten op de realisatie van de gezamenlijke afspraken voor wind of zon op land. Dit draagt enerzijds bij aan het tijdig realiseren van afgesproken doelen, maar leidt anderzijds tot onduidelijkheid bij bestuurders en volksvertegenwoordigers over wie, wanneer, waarover beslist.

- Verandering van **politieke kleur** (lokaal, provinciaal én landelijk) leidt soms tot versnelling, maar momenteel vooral tot stagnatie/vertraging.

Stand van zaken

Samenleving werkt aan beschikbare energie

- **Beschikbare en betaalbare energie** is voor bestaande én nieuwe ruimtelijk-economische ontwikkelingen steeds belangrijker. Het opwekken van voldoende elektriciteit is cruciaal voor nieuwe woonwijken, verduurzaming van bedrijventerreinen en mobiliteit, etc.
- Regio's zien in de samenleving steeds **meer initiatieven** opborrelen voor opwek, opslag en het delen van energie. Bijvoorbeeld via energiecoöperaties, energiegemeenschappen en energyhubs.
- De borging van **lokaal eigendom** in beleid en projecten [blijft in tweederde van de gemeenten achter](#). Die borging is belangrijk, want die ondersteunt het realiseren van lokaal eigendom. Zodat inwoners en ondernemers samen deels, of helemaal eigenaar kunnen zijn en mee kunnen beslissen over een project en de opbrengsten. Veel regio's hebben beperkt zicht op het lokaal eigendom van projecten.
- Bij energiecoöperaties is **Local4local** steeds populairder: opwek en afname op kleine schaal, in de buurt. Onder andere door de relatief lage energieprijzen en hoge kosten voor onbalans in het netwerk.
- Uit [belevingsonderzoek van het SCP](#) blijkt dat driekwart van de Nederlanders vindt dat actie tegen klimaatverandering nodig is. Tegelijkertijd vertalen duurzame intenties zich lang niet altijd in gedrag: mensen voelen zich meer bezorgd dan verantwoordelijk.

Praktijk: Mobiliteit = Energie

We kunnen die twee niet meer los van elkaar zien, zeker niet lokaal, waar alles samen komt. Ze ontmoeten elkaar letterlijk bij de laadpaal.

Bekijk de [video](#) met inspirerende voorbeelden van:

- **WattHub XL**: een oplaadpunt voor zwaarmaterieel dat gevoed wordt met coöperatieve stroom
- **Kia**, dat bi-directioneel laden mogelijk maakt
- **de RET**, die het Tramnet inzetten als onderdeel van het energiesysteem.

Praktijk: Ruim 600 windmolenaars langs A4 bij Leiden

Coöperatie Rijnland Energie kocht in 2022 twee windmolens langs de A4 bij Leiden, samen met ruim 600 omwonenden. De Watergeuzen zijn het eerste windpark in RES-regio Holland Rijnland dat voor 100% in particulier bezit is.

Lees verder: [De Watergeuzen zijn van ruim 600 windmolenaars](#)

Praktijk: Energiehandelsplatform in Roosendaal

Op bedrijventerrein Majoppeveld wisselen ondernemers en omliggende agrarische bedrijven duurzame energie uit via een energiehandelsplatform.

Lees verder: [Van verval naar duurzaam, modern en aantrekkelijk park](#)

Regio's benaderen energie steeds meer vanuit systeemperspectief

- Ook RES'en combineren hernieuwbare opwek met warmte, opslag van energie, besparing, slimme oplossingen en/of infrastructuur.
- Deze **systeembenadering** wordt aangejaagd door netcongestie en belemmeringen in opwek. Maar ook door een vergroot besef van het belang van de ruimtelijk-economische vraag in een regio, zoals woningbouw, mobiliteit en bedrijvigheid.
- Als gevolg van deze ontwikkeling richting een **deels decentraal energiesysteem**, komen 'nieuwe' thema's in veel regio's nadrukkelijker naar voren: netcongestie, batterijopslag, energy hubs, waterstof, regionale en lokale warmte, lokale opwek, besparing, isolatie etc.
- Niet alleen provincies, ook enkele regio's en gemeenten stellen energievisies op, om zo belangrijke keuzes in het energiesysteem in beeld te krijgen:
  - als inhoudelijke basis voor een RES Herijking ([zoals dit voorbeeld in Noord-Holland](#)).
  - Of als input voor de provinciale energievisie. Voorbeelden zijn de energievisies van [Regio Foodvalley](#), [Fryslân](#), [Metropoolregio Eindhoven](#) en [West-Brabant](#).

Praktijk: Integraal programmeren in de RES
De RES Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen ontwikkelde, met netbeheerder Liander, een aanpak voor integraal programmeren van het energiesysteem in de RES-regio. Zij zijn daarmee gangmakers in de provincie Gelderland. 'Durf ook te zeggen wat je nog niet weet.'

Lees verder: [Integraal programmeren in de Groene Metropoolregio](#)

Praktijk: Met een publiek warmtebedrijf naar aardgasvrij

In de Drechtsteden is voor het aardgasvrij maken van woningen en gebouwen een centrale rol weggelegd voor een warmtenet. Het 100% publiek warmtebedrijf HVC zorgt voor doorontwikkeling en uitbreiding van het gemeentegrensoverschrijdende warmtenet. De Drechtsteden voeren de warmtetransitie stapsgewijs uit. Daarbij is niet de infrastructuur leidend, maar de doelgroep.

Lees verder: [Drechtsteden gaan met publiek warmtebedrijf vol voor aardgasvrij](#)

Stand van zaken

Regio's benaderen energie steeds meer vanuit systeemperspectief

- Energiesysteem en ruimtelijk-economische ontwikkeling hangen sterk samen en vragen om ook een **sociaal maatschappelijk perspectief** . Het denken 'vanuit de toekomst naar nu' in plaats van 'van nu naar de toekomst' werkt inspirerend. Een groot deel van de regio's verdiept zich dan ook in 'de principes van de Wereld van B'.
- Het komen tot het integrale, en deels decentrale energiesysteem uit de 'Wereld van B' vraagt om **nieuwe spelregels**. Steeds meer RES'en lopen ertegenaan dat de regelgeving, financiering en samenwerking nog niet is ingericht op het komen tot het nieuwe energiesysteem.
- De **samenhang tussen energiesysteem en ruimtelijke ordening** wordt sterker. Er is ruimte nodig voor het ontwikkelen van het energiesysteem, en er is energie nodig voor sectorale ontwikkelingen. Provincies geven in hun ruimtelijke voorstellen aan dat energie geen inpassingsopgave is, maar een gebiedsontwikkelingsopgave. Wel worden andere opgaven in de ruimtelijke voorstellen vaak verkozen boven extra zon en wind op land, zeker na 2030. [PBL analyseerde het geheel aan ruimtelijke voorstellen.](#)

Praktijk Wereld van B: Zutphen (de Hoven) en Goeree-Overflakkee

In een nieuw webcollege neemt NP RES je mee naar het energiesysteem van de toekomst en bespreekt de samenwerking die daarvoor nodig is. De theorie en basisprincipes van De wereld van B komen aan bod en twee inspirerende praktijkvoorbeelden uit Zutphen en Goeree-Overflakkee.

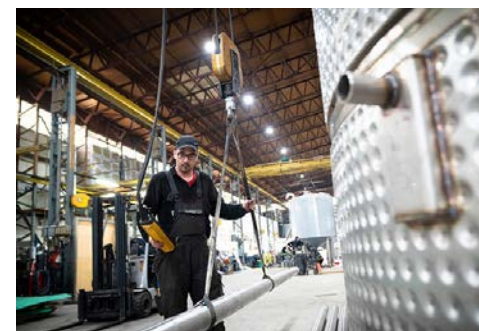
[Bekijk hier het webcollege Wereld van B](#)
[Lees ook het praktijkverhaal over Goeree-Overflakkee](#)

Praktijk: Energyhub Zutphen (de Mars)

Deze 3-delige podcastserie 'RES IN BEDRIJF' volgt de wording van een Smart Energy Hub in Zutphen.

[Luister hier naar de podcastserie](#)

Insteek maatschappelijk debat verandert

- De **wijze van berichtgeven** over de RES'en en de energietransitie is aan verandering onderhevig. De toon was bij de start van de RES'en in 2019 en het neerzetten van de gezamenlijke ambitie in 2021 meer gericht op de vraag hoe inwoners betrokken werden en op urgentie van de energietransitie.
- Nu zijn **zorgen** over de gevolgen van de energietransitie voor de leefomgeving en **moeilijkheden** die het met zich meebrengt steeds nadrukkelijker in beeld.
- Met de vele nieuwe volksvertegenwoordigers en bestuurders aan boord ontstaan - ondanks stevige inspanningen in informatievoorziening - ook **leemtes in kennis en ervaring**, en daarmee misinformatie over de RES.
- Tegelijk is het bewustzijn van het **belang van toegang tot (eigen) energie** gegroeid als gevolg van de oorlog in Oekraïne, groeiende afhankelijkheid van het buitenland, netcongestie en het stoppen van de aardgaswinning in Groningen.

- De focus op negatieve effecten van de energietransitie enerzijds en het belang van de transitie anderzijds **botst vaker, en het gesprek verhardt**. Daarom probeert NP RES het gesprek met maatschappelijke partijen en georganiseerde bewoners over verschillende perspectieven op de transitie gaande te houden.
- De regio's zelf tonen **doorzettingsvermogen en de bereidheid anders te denken** en zo oplossingen te vinden. **Adaptief leren** blijft nodig om te komen tot een toegankelijk en betaalbaar energiesysteem voor iedereen.

Deel II – Signalen uit de omgeving

Deel II presenteert signalen, boodschappen en bevindingen uit de omgeving naar aanleiding van de RES'en

In de media

Provincies: harde maatregelen tegen netcongestie

Volgende week volgt een nieuw commissiedebat over de krapte op het stroomnet.

Inwoners Dronten en Lelystad investeren miljoenen in Windplan Groen

De tijd is rijp voor energyhubs, maar lokaal eigenaarschap moet voorop

Verbazing en boosheid over windmolenuitdaging provincie Utrecht: gemeenten verzetten zich tegen plannen

Klimaatverandering bedreigt de koopkracht, zegt ECB-kopstuk. 'We falen in ons mandaat als we onze kop in het zand steken'

Energiecoöperaties blijven groeien, maar stuiten steeds vaker op een tekort aan wind- en zonlocaties. 'Het land raakt gewoon vol'

BBB-leider Overijssel pa-reert kritiek boze gemeenten in winddossier: "Zijn soms krokodillentranen"

Snelle groei zonnepanelen op woningdaken zet door in 2023

Bewoners Land van Cuijk kunnen met voorrang investeren in zonnepark Wilbertoord

Oproep aan Tweede Kamer: Stel de uitvoering nu centraal

Albert Heijn bouwt eigen stroomnet voor klimaatambities: 'Stroombehoefte verdubbelt'

DRECHTSTEDEN GAAN MET PUBLIEK WARMTEBEDRIJF VOL VOOR AARDGASVRIJ

Duurzame energie in de regio, een passend ontwerp begint bij de goede vraagstelling

Direct energie delen is ook met Energiewet nog niet mogelijk

Minister Jetten beantwoordt schriftelijke Kamervragen over het wetsvoorstel.

Gemeenten: 'Energiedelen alternatief voor salderingsregeling zonnepanelen'

Zaanstad moet windmolens kwijt maar er is nergens plek: alleen strook bij Noordzeekanaal in beeld

Waardering voor provincie voor doorpakken met windenergie: 'Ellende wordt met de dag concreter'

Lokale energiehubs West-Brabant weren netcongestie

Geen nieuwe zonneparken en méér windturbines: hoe de provincie de regie overneemt in Twente

Zet Defensie streep door windmolenpark Duurzame Polder? Kopzorgen bij Den Bosch en Oss door claim luchtmacht

Bij bouw windmolens dreigt dwang – ook in Utrecht: 'Dat hele gedoe begint toch niet opnieuw?'

Wat moet je doen als je het wij-zij-denken in wordt getrokken? Durf in het midden te blijven staan, zegt deze filosoof

Extra geld voor inzet gemeenten rond energie-infrastructuur

100 miljoen euro subsidie voor pilot met batterijen bij zonneparken

Zonnepanelenmarkt in crisis: 'Faillissementen stapelen zich op door salderingsonzekerheid'

Windpark Zeewolde bouwt batterijparken en waterstoffabriek om groene energie op te slaan

Reactie van partners

Participatiecoalitie

**buur
kracht.**

Zelfs doelstelling 35 TWh in 2030 onder druk

Nu het lange termijn doel van 55 TWh steeds verder buiten beeld raakt, wordt het des te urgenter om het middellange termijn doel van 35 TWh wel te halen. Maar ook die komt nu onder druk te staan. De knelpunten voor het tijdig halen van deze doelen zijn bekend, hoe zorgen we dat desondanks de versnelling wordt ingezet en de doelen tijdig gehaald worden?

Natuur-inclusiviteit bij netinfra & kennisontwikkeling

De komende jaren wordt de netinfrastructuur fors uitgebreid. Goede inbedding van natuur en landschap bij deze transitie is daarbij essentieel voor draagvlak bij inwoners en versterken van natuurwaarden, bovenop het versterken van natuur-inclusiviteit van toekomstige wind- en zonprojecten. Ook merken we gebrek aan kennis bij dit onderwerp bij lokale overheden. Training en opleiding, m.b.t. voorkeursvolgorde zon en de SDE++ zijn nodig voor lokale borging van natuur-inclusiviteit.

Lokaal eigendom in beleid en praktijk

Lokaal eigendom is bij slechts 1 op de 5 gemeentes (bij wind op land) en 1 op 3 gemeentes (bij zon op land) daadwerkelijk in beleid geborgd. Los van het achterblijvende beleid, blijft ook in de praktijk het aandeel van lokaal eigendom nog altijd achter. Óók in de gebieden met veel actieve bewonersinitiatieven. Zie: de knelpuntenanalyse in de Lokale Energie Monitor 2023. Er is verdiepend onderzoek nodig om de casuïstiek rondom het uitblijven van lokaal eigendom in dit soort casussen te doorgronden.

Benut zichtbare kracht van 1400 lokale initiatieven beter

De Lokale Energie Monitor 2023 laat een landelijke dekking zien van 714 burgerenergiecollectieven met rechtsvorm en nog eens 700 bewonersinitiatieven zonder rechtsvorm. Vanuit de PC ondersteunen we RES-regio's, provincies en gemeenten graag in het benutten van deze maatschappelijke kracht, zodat de ervaring, kennis en kunde van de dagelijkse praktijk in de energietransitie ook zijn weg vindt bij de lokale overheden. Ondersteun deze burgerexperts lokaal en op een passende manier zodat zij hun rol in de transitie kunnen pakken (naast de rol van gemeenten, ontwikkelaars en netbeheerders).

Deel stand van zaken in beeld

Vertel het eerlijke verhaal en maak met en voor bestuurders, beleidsmakers en bewoners heel duidelijk hoe het er voor staat met duurzame opwek in de regio. De NVDE doet dat met GreenEnergyDay op inspirerende wijze. Zo worden de verschillen tussen regio's ook duidelijker en weten inwoners en lokale ondernemers hoe het er voor staat met de energietransitie in de regio waar zij wonen en werken. Zo geef je een gezicht aan regionale kracht en successen.

Reactie van partners

NVDE

De energietransitie op land heeft een belangrijk kantelpunt bereikt. Aan de ene kant is het aandeel hernieuwbare energie in 2023 gestegen tot 17%, onder andere door een spectaculaire groei van opwek uit wind (25%) en zon (17%). Hoewel deze toename (de afgelopen jaren) maar ten dele op land is gerealiseerd, is de RES aanpak zeker debet aan dit succes. Het is dan ook paradoxaal te moeten constateren dat de versnelling voor opwek op land alweer dreigt af te vlakken. Dat terwijl versnelling juist geboden is.

Met de huidige obstakels is het doel van 35 TWh met een grote inspanning weliswaar nog te halen, maar is het streefdoel van 55 TWh buiten beeld geraakt. Dat is problematisch. In het rapport [Alles uit de kast](#) werd voorgerekend dat de aanscherping van het Klimaatdoel van Rutte IV van 49 naar 55% CO₂-reductie een groei betekent van de elektriciteitsvraag van 120 TWh nu, naar 200 TWh in 2030 (een 2/3^e groei). In het Hoofdlijnenakkoord van het nieuwe kabinet wordt dat doel onderschreven. Niet alles kan op zee. Groei van het aandeel hernieuwbare opwek op land is daarbij onmisbaar.

Geef het decentrale bestuur het primaat terug

De filosofie achter de RES-aanpak was dat het decentrale bestuur het beste in staat is te bezien waar welke vorm van hernieuwbare energie kan worden opgewerkt. Beter dan opgelegde doelen van bovenaf zouden lokale overheden kunnen kijken wat behapbare en haalbare doelen voor een regio zijn. Dat model heeft goed gewerkt, maar is onder druk komen te staan door regels van het Rijk die de keuzevrijheid flink hebben ingeperkt. Biomassasubsidies werden afgeschaft en zon op land werd sterk gereguleerd.

Voor wind zijn we nog in afwachting van strengere regels en een afstandsnorm. Om de RES-aanpak te laten werken, moeten er geen nieuwe nationale belemmeringen voor de energietransitie worden opgeworpen. Geef gemeenten en provincies de ruimte om hun eigen keuzes te maken.

Zet het gesprek voort over doelen na 2030

Ook na 2030 gaat de energietransitie voort. Het is belangrijk dat een nieuwe minister de ingezette lijn van minister Jetten om tot afspraken te komen voor doelen na 2030 voortzet. In het [Nationaal Plan Energiesysteem \(NPE\)](#), dat dit voorjaar door de Tweede Kamer werd vastgesteld, wordt gerekend met stevige doorgroei van zon en wind op land. In 2050 zou de opwek van wind op land moeten verdubbelen ten opzichte van 2030 en van zon verdrievoudigen. Het is tijd handen en voeten te gaan geven aan deze ambities en het gesprek aan te gaan met medeoverheden over de vormgeving van hun eigen energiesysteem. .

Heb oog voor de financiële noden van burgercoöperaties en marktpartijen

De businesscases van nieuwe zonne- en windprojecten staan stevig onder druk. Na jarenlang steeds goedkopere projecten te hebben gerealiseerd, worden ontwikkelaars (zowel burgercoöperaties als marktpartijen) momenteel geconfronteerd met stevige kostenstijgingen als gevolg van hogere bouwkosten, personeelsschaarste, zeer lange doorlooptijden, eisen aan participatie en inpassingen en de gevolgen van netcongestie. Blijf dus kijken hoe bijvoorbeeld het subsidie-instrumentarium helpt voorkomen dat de pijplijn aan nieuwe projecten opdroogt door deze (markt)omstandigheden.

Reactie van partners

Jong Regio

The logo for 'Jong Regio' features the word 'Jong' in white on a dark blue background and 'Regio' in white on an orange background.

Uitdagingen in de harmonisatie

Op nationaal en regionaal niveau zijn diverse programma's gestart die gericht zijn op het ontwikkelen van energiesystemen die essentieel zijn voor een duurzame toekomst. Dit kan echter soms leiden tot extra complexiteit en verwarring, zowel bij beleidsmakers als in de samenleving. Door het grote aantal programma's en hun complexiteit neemt de cohesie tussen verschillende programma's af, wat kan resulteren in inefficiënties en uitdagingen op het gebied van samenwerking en consistentie binnen het nationale energiesysteem. Daarnaast ontwikkelen regio's en gemeenten steeds vaker hun eigen energievisies en -programma's. Hoewel deze lokale initiatieven goed inspelen op maatwerk, dragen ze ook bij aan een verminderde harmonisatie en centraliteit van de RES.

Verschillen in ambities tussen regio's

Er is een significante variatie in de ambities en voortgang van energietransitieprojecten tussen regio's. Terwijl sommige regio's sterke, gedetailleerde energievisies hebben en substantiële vooruitgang boeken, blijven andere regio's achter met minimale energieplannen. Dit verschil benadrukt de noodzaak voor verdere coördinatie en ondersteuning om een gelijkmatige toegang tot duurzame energie en een gelijke snelheid van de energietransitie in het hele land te waarborgen.

Belang van jongerenparticipatie

We zien dat jongerenparticipatie binnen de regionale energiestrategieën cruciaal blijft, vooral gezien de langetermijnpact van huidige beslissingen op jonge en toekomstige generaties. In de complexiteit van de energietransitie wordt de stem van jongeren soms nog over het hoofd gezien. Het is van essentieel belang dat jongeren actief betrokken blijven bij de besluitvorming om ervoor te zorgen dat hun perspectieven en innovatieve ideeën bijdragen aan duurzame oplossingen en het succes van de energietransitie.

Energieonafhankelijkheid

De huidige geopolitieke dreigingen benadrukken de urgentie van nationale energieonafhankelijkheid. We zien dat het nieuwe kabinet zich in wil blijven zetten voor het behalen van klimaatdoelstellingen, maar dat er nog onduidelijkheden zijn over de realisatie van zonne- en windprojecten. Deze projecten zijn een cruciaal onderdeel van de energiemix en het is belangrijk dat er snel duidelijkheid komt over hoe deze projecten gerealiseerd kunnen worden om onze energievoorziening te waarborgen.

Randvoorwaarden

De uitvoering van regionale energiestrategieën vraagt om aanpassing van juridische en financiële randvoorwaarden. Onorthodoxe maatregelen en nieuwe kaders zijn nodig om de versnelling van duurzame energieprojecten mogelijk te maken. We merken dat deze veranderingen soms vertraging veroorzaken en dat er behoefte is aan meer duidelijkheid en ondersteuning om projecten effectief te kunnen realiseren. Dit heeft directe invloed op de betrokkenheid en het succes van jonge ondernemers in de energietransitie.

Perspectief van inwoners

Onderzoek naar voorkeuren van inwoners bij het realiseren van meer duurzame energie

Zo laag mogelijke kosten zijn voor de meeste mensen het belangrijkste principe bij de transitie naar duurzame energie. Dit wordt belangrijker gevonden dan vroeg invloed kunnen uitoefenen en financiële compensatie voor mensen die overlast ervaren. Dat blijkt uit onderzoek van Populytics, in opdracht van het NP RES. In dit onderzoek gaven 2.609 mensen uit Nederland hun mening over belangrijke principes bij duurzame opwek, warmte en netcongestie.

Het recente onderzoek is een herhaling van een onderzoek in 2022. De resultaten liggen met elkaar in lijn, wat betekent dat de voorkeuren van mensen in de energietransitie ongewijzigd lijken. Zo blijkt wederom dat de grootste voorkeur van mensen uitgaat naar zo laag mogelijke kosten voor iedereen. Ook vinden mensen het behoud van natuur en landschap en het voorkomen van stroomstoringen belangrijk.

Toename van kosten om overlast te voorkomen

Hoewel lage kosten de grootste voorkeur hebben, blijkt uit het onderzoek dat mensen wel bereid zijn om extra te betalen voor dingen die zij belangrijk vinden. Zo zouden mensen maandelijks tot 73 euro meer willen betalen om veel overlast voor planten en dieren te voorkomen, en iets minder bij veel overlast voor mensen. Hieruit blijkt dat lage kosten belangrijk zijn, maar een toename (met goede reden) acceptabel is.

Overlast, invloed en compensatie

Opvallend aan het onderzoek is dat de mate van overlast, invloed en compensatie minder belangrijk worden gevonden dan andere principes. Toch zijn dit veelgenoemde discussiepunten bij duurzame opwekprojecten op lokale schaal.

Verdeeldheid over de beste oplossingen voor netcongestie

Naast duurzame opwek zijn mensen gevraagd naar oplossingen voor netcongestie. Over de elf voorgelegde maatregelen blijken mensen geen sterke voorkeuren te hebben. Dit kan te maken hebben met onbekendheid met de thematiek. Wel is duidelijk dat ook hier de kosten van maatregelen, zowel nationale als individuele kosten, een rol spelen in de voorkeuren.

Geen verschil tussen mensen uit de stad of het landelijke gebied

Overkoepelend wijst het onderzoek uit dat tegenstellingen tussen groepen klein zijn. Er zijn nauwelijks verschillen tussen mensen uit de stad of landelijk gebied, dan wel tussen mensen met verschillende opleidingsniveaus of verschillende leeftijden.

Over het onderzoek

In 2022 heeft het NP RES een onderzoek laten uitvoeren om inzicht te krijgen in de voorkeuren van inwoners voor het realiseren van meer schone energie. Populytics heeft dit onderzoek in 2024 herhaald en verdiept op het thema netcongestie.

Meer weten?

De volgende pagina's gaan dieper in op de drie onderdelen van het onderzoek. Voor het volledige rapport, klik hier of neem contact op via info@populytics.nl.

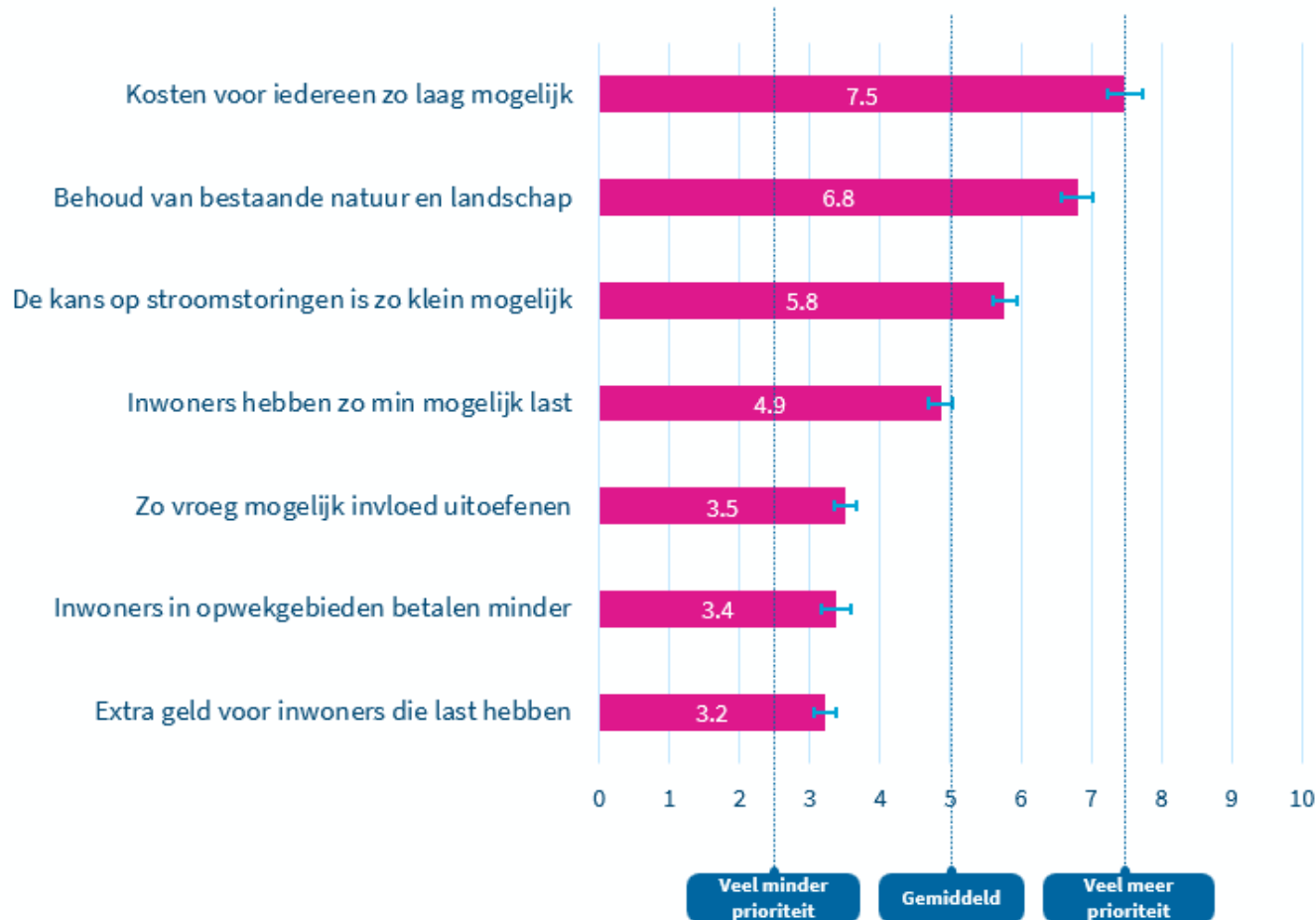

Perspectief van inwoners

Resultaten onderdeel 1: deelnemers maakten keuzes tussen zeven principes over opwek van duurzame energie

Mensen uit Nederland hebben een duidelijke volgorde van prioriteiten bij duurzame energie

Hoeveel prioriteit geven deelnemers aan de principes?

Inzichten

- Mensen uit Nederland hebben een duidelijke volgorde van prioriteiten. Deze volgorde is ongewijzigd ten opzichte van de meting in 2022.
- De kosten voor iedereen zo laag mogelijk houden heeft de grootste prioriteit. Belangrijkste reden voor deze prioriteit is de zorg over draagkracht. Deelnemers geven aan dat het leven nu al zo duur is en hebben de zorg dat mensen straks niet meer rond kunnen komen.
- Zo vroeg mogelijk invloed kunnen uitoefenen, lagere energiekosten voor inwoners in regio's waar schone energie wordt opgewekt en extra geld voor inwoners die last hebben, hebben de laagste prioriteit.
- Afwegingen die bij veel gemeenten spelen rondom grote duurzame opwekprojecten zien we terug in het onderzoek. Waarden als betaalbaarheid, eerlijkheid/rechtvaardigheid en haalbaarheid staan centraal in de afwegingen. Verschillen van mening zitten met name op deze waarden.

Perspectief van inwoners

Resultaten onderdeel 2: deelnemers wogen het belang van zes verschillende kenmerken van een aanpak

Inwoners zijn bereid extra energielasten te accepteren om veel overlast voor plant, dier of mens te voorkomen

Inzichten

- **De mate waarin beleid toestaat dat mensen en planten of dieren last mogen hebben, is veruit het belangrijkste voor Nederlanders.**
In vergelijking met de andere elementen, zijn mensen in sterke mate tegen toestaan dat mensen veel last mogen hebben van projecten. En zelfs nog sterker tegen toestaan dat planten en dieren veel last mogen hebben. Nederlanders zijn bereid om maandelijks tussen de 63 en 73 euro extra energielasten te dragen om dit te voorkomen.
- **Er is ook een groep waarvoor de kosten het enige is dat telt.**
Zij adviseren de aanpak die de laagste kosten met zich meebrengt. Dat geldt voor 15% van de deelnemers. 4% van de deelnemers laat zich juist volledig leiden door hoeveel last planten en dieren mogen hebben, en 1% door hoeveel last mensen mogen hebben.
- **Nederlanders zijn nog steeds bereid te betalen zodat we zeker zijn dat we de doelen voor schone energie halen.**
De betalingsbereidheid voor zekerheid over het behalen van de doelen is 22 euro per huishouden per maand, vergelijkbaar met de meting in 2022. Wat wel verschilt met de nulmeting, is dat men geen waarde hecht aan 'waarschijnlijk' de doelen halen.
- **Als het gaat om financiële participatie, willen inwoners graag dat de winst van projecten gedeeld wordt met de omgeving.**
Zij hebben liever dat de winst met alle inwoners wordt gedeeld of dat de omgeving beter wordt gemaakt, dan alleen winstdeling met mede-eigenaren.

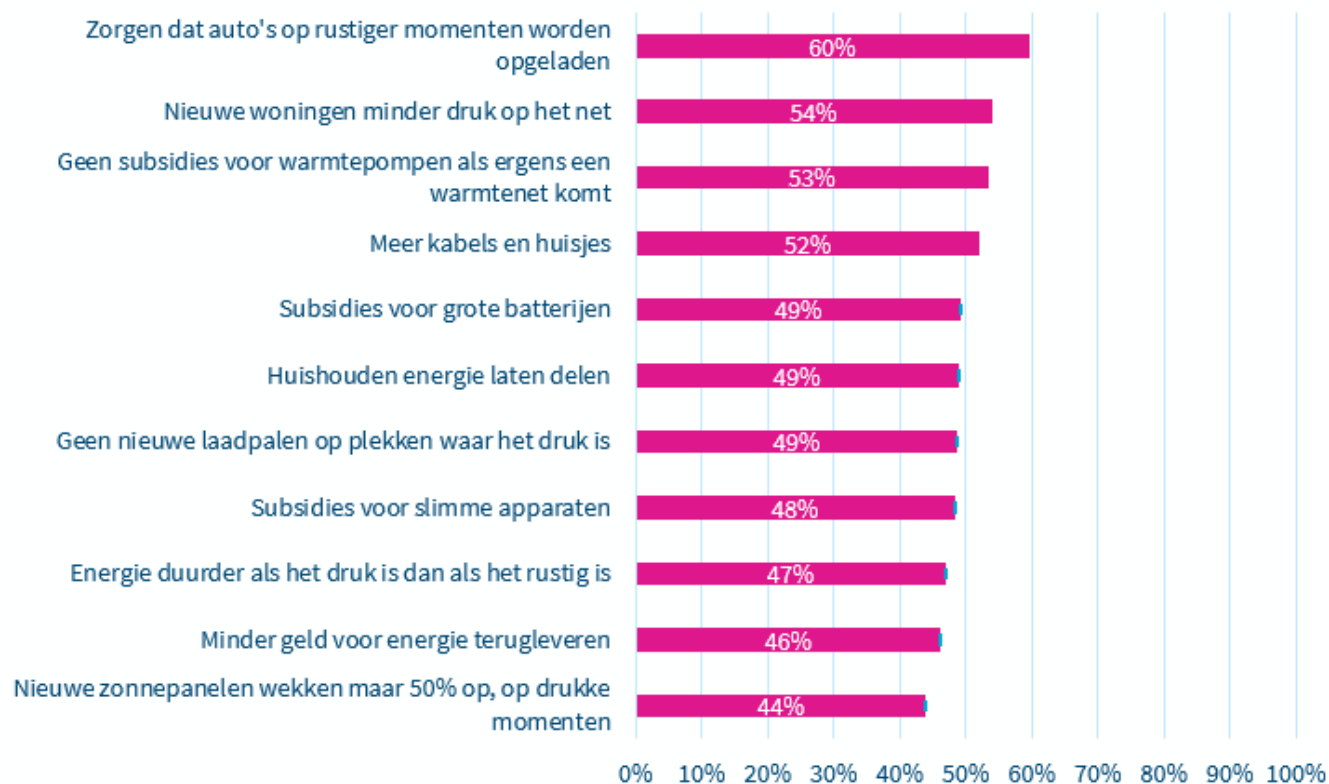

Perspectief van inwoners

Resultaten onderdeel 3: deelnemers maakten keuzes tussen elf maatregelen om netcongestie tegen te gaan

Geen sterke voorkeuren voor maatregelen om netcongestie tegen te gaan

Welke prioriteit geven deelnemers aan de opties?

Inzichten

- Er is verdeeldheid over welke maatregelen mensen kiezen en waarom. Er blijkt dus geen gedeeld antwoord op de vraag wat een goede manier is om met netcongestie om te gaan. Wel spelen waarden als eerlijkheid, betrouwbare overheid en effectiviteit een grote rol in de afwegingen.
- Opvallend is dat de helft van de deelnemers niet adviseert om extra kabels en elektriciteitshuisjes te plaatsen, terwijl dit een maatregel is waar netbeheerders momenteel wel aan werken. Mensen geven hierbij aan dat dit een hele dure maatregel is (in verhouding tot andere maatregelen) en dat het leidt tot overlast.
- Verdeeldheid in keuzes betekent verschillen in draagvlak. Bij iedere maatregel is er een aanzienlijke groep die liever andere maatregelen kiest. Er lijkt nog een stap te moeten worden gezet worden om het begrip over, dan wel de acceptatie voor, de maatregelen te verhogen.
- Deelnemers lijken minder kennis te hebben van het thema netcongestie dan van de brede energietransitie. Dat blijkt uit de antwoorden die mensen geven bij de verschillende vragen hierover. Hoewel het beide in de aard technische thema's zijn, kan het verschil verklaard worden doordat netcongestie een probleem is dat pas recent besproken wordt.

Deel III – nieuwe paden zoeken in transitietijd

Deel III schetst reflecties op de Energietransitie, als voeding voor gesprekken over het lerend werken in de Energietransitie. Op basis van essays door een breed scala aan denkers. Zie ook www.transitietijd.nl

Energiesysteem in transitie

Verleden, heden & toekomst

- Om de **toekomst** te kunnen begrijpen, moeten we kijken naar het **verleden**. Ons huidige energiesysteem is door de eeuwen heen opgebouwd. Het energiesysteem is sterk verweven geraakt met onze economie, en vormt de basis hiervoor.
- De **fossiele bronnen** die in Groningen werden gevonden waren hiervoor lange tijd een belangrijke aanjager.
- Sinds het einde van de vorige eeuw vindt een **omslag** plaats naar een energiesysteem gebaseerd op duurzame bronnen.
- Steeds meer spelers, bedrijven, coöperaties en individuele inwoners geven gezamenlijk – al dan niet in afstemming met elkaar – het energiesysteem vorm. **Iedereen stuurt maar niemand beslist**. Er is namelijk niet één baas van het energiesysteem.
- We zijn al een tijd op weg. De vorming van het nieuwe energiesysteem is daarmee al **verder gevorderd dan we soms denken en ervaren**. Lerend van andere transitie, is het onwaarschijnlijk dat de uitkristallisering van de hoofdlijnen van het nieuwe systeem nog 10-15 jaar zal duren. Het is waarschijnlijker dat de **basis al redelijk is gevormd**.

Energiesysteem in transitie

Energiesysteem in transitie

Huidige ontwikkelingen

- Het energiesysteem is **volop in transitie**. Er wordt veel geïsoleerd en ook minder gas verbruikt, zo blijkt uit de [cijfers](#). Ook is er een enorme toename aan zonnepanelen, windturbines, laadpalen en warmtepompen.
- De manier waarop we energie besparen, opwekken en transporteren **verandert daarmee razendsnel**. Het huidige centraal ingerichte energiesysteem is hier niet op toegerust.
- Een transitie is **geen rechte lijn**, maar verloopt kronkelig: vol tegenvallers én verrassingen. Het nieuwe systeem is zich aan het vormen. De eerste contouren zijn zichtbaar: elektriciteit vormt de basis, naast centraal wordt het energiesysteem meer decentraal, en er komt meer betrokkenheid, zeggenschap en eigenaarschap voor inwoners en ondernemers.
- De transitie gaat gepaard met **onontkoombaar ongemak**, zoals netcongestie en het wel/niet afschaffen van salderen. Dit leidt tot onzekerheid bij inwoners en ondernemers. Investeringsbeslissingen worden minder snel genomen. De betrouwbaarheid van de overheid staat ter discussie, omdat we het gevoel hebben de grip en controle kwijt te zijn.

Grip in de chaos

- We moeten de **huidige infrastructuur beter benutten, lokaal gebruiken** wat lokaal wordt opgewekt en het **netwerk sneller uitbreiden** om de gewenste omslag van het energiesysteem te kunnen maken.
- **Betaalbaarheid en toegang tot energie** is belangrijker dan ooit. Dit vraagt erom vanuit verschillende invalshoeken naar de transitie te kijken.

[Zie ook het rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.](#)

Energiesysteem van de toekomst?

- Het Nationaal Plan Energiesysteem (NPE) geeft visie en richting aan het toekomstig energiesysteem. Hierin wordt naast het centrale systeem ook het decentrale energiesysteem steeds belangrijker.
  - Hét energiesysteem van de toekomst bestaat echter (nog) niet. In de praktijk zijn er verschillende benaderingen en denkbeelden over wat dat energiesysteem van de toekomst is. De invloed van deze benaderingen en denkbeelden op de ontwikkeling van het toekomstige energiesysteem hangt af van keuzes en sturing.
  - Veel van de ontwikkelingen in de energietransitie zijn gestoeld op het denken in termen van de Wereld van A. Ontwikkeling vindt nog weinig plaats vanuit het toekomstperspectief, de Wereld van B.
  - Om meer zicht te krijgen op waar we ons in de transitie bevinden is een diverse groep 'denkers' vanuit verschillende disciplines gevraagd om reflectie en inspiratie. Als hulp bij het voeren van gesprekken met de toekomst voor ogen, op nationaal, regionaal en lokaal niveau.
- De eerste inzichten zijn nu opgenomen in deze foto, meer inzichten volgen de komende tijd. Zie: <https://transitietijd.nl/essays>
  - Ook is met een Participatie Waardenevaluatie (PWE) actuele inzichten opgehaald die inzicht geven in wat mensen in de samenleving belangrijk vinden (zie deel 2 van deze foto).

Puzzelen in de wereld van B

- ‘Puzzelen’ aan het nieuwe energiesysteem gebeurt grotendeels volgens **bestaande methoden en spelregels**. Zo wordt veel gestuurd op ontwikkeling van het energiesysteem vanaf de tekentafel. Ook wordt ingezet op directe vervanging van de huidige energievraag. Bestaande systemen worden verder verduurzaamd en geoptimaliseerd (van A naar B via A’).
- Het **toekomstige energiesysteem** zal er **significant anders** uitzien dan het huidige energiesysteem. We zijn namelijk afhankelijk van andere bronnen van energie, die worden beïnvloed door het weer, en andere energiedragers vormen de basis van het systeem.
- Hierom **werken de bestaande methoden en spelregels** niet per definitie voor het inrichten van het systeem van de toekomst. Huidige regelgeving zit de ontwikkeling van het decentrale energiesysteem in de weg. Ook botst het centrale systeem met het van onderaf ontwikkelen van decentrale energieoplossingen.
- Hierom is het nodig het **nieuwe energiesysteem te ontwikkelen vanuit de Wereld van B**. En te accepteren dat onderdelen van het oude systeem tijdens de transitie afgebroken worden.

Uit de essays op www.transitietijd.nl

- **Derk Loorbach:** *“Vanuit transitieperspectief is het nodig om veel scherper aan de wind te varen door niet het bestaande systeem, maar de mogelijkheid van een eerlijke, betaalbare, duurzame en veel kleinere of in elk geval meer decentrale energievoorziening echt als uitgangspunt te nemen. Een energiesysteem dat zo min mogelijk energie, grondstoffen en ruimte claimt maar wel maximale maatschappelijke waarde creëert.”*
- **Martijn van der Steen:** *“Wanneer er iets veranderd moet worden is “een veelgebruikt en vanzelfsprekend gebracht antwoord (...) om over te gaan tot een tekentafel-aanpak: ingenieurs die het systeem top-down opnieuw vormgeven, en vanuit dit perspectief formuleren hoe optimaliteit, volgorde en leidende principes er uit moeten zien.”*
- **Martijn van der Steen:** *“Dit is niet de manier. We moeten denken vanuit de principes van B: “En om zo, al puzzelend via B te komen tot een energietransitie die in de praktijk de klimaatdoelen én de daarbij passende nieuwe samenleving dichterbij brengt. Welk plaatje er dan precies vanuit de puzzel verschijnt is onbekend; hoe we er komen dus wel. Puzzelend via B.”*
- **Marlies Honingh:** *“..gaat het hier om een samenspel tussen natuurlijke elementen, waarnemingen, menselijk afwegingen, handelingen, regels en technische mogelijkheden”.*

Nieuwe spelregels

- Puzzelen in de wereld van B vindt plaats in een **andere context** dan 'normaal' puzzelen: de puzzel is incompleet en kent vele puzzelaars tegelijkertijd. Hierdoor wordt het complex en is het eindbeeld nog niet duidelijk.
- De energietransitie vraagt om **stelselverandering** voor een meer lokaal, flexibel, intelligent en democratisch systeem (van A naar B via de principes van B). Hiervoor zijn technische en sociale innovaties nodig, aangepaste wetten en regels, nieuwe financieringsvormen én nieuwe manieren van samenwerken.
- Bijvoorbeeld:
  - Vraag en aanbod in balans.
  - Juridische verankering van de mogelijkheden tot het onderling delen en uitwisselen van energie.
  - Andere opbouw en verdeling van kosten voor warmtenetten om te zorgen voor een gelijk speelveld tussen warmte en elektriciteit.
  - Versterking van lokale initiatieven (zie ook het voorstel '[Lokale daadkracht versterkt](#)' van het Nationaal Klimaat Platform).

Uit de essays op www.transitietijd.nl

- **Guido Rijnja:** *"Regionale aanpakken staan of vallen bij de mate waarin het eigene van het gebied wordt onderkend en benut."* Dit vraagt om nabijheid en vertrouwdheid en schakelen tussen emotie en een meer cognitieve insteek.
- **Martijn van der Steen:** *"Het centrale doel is om een gedeeld belang te maken van het behouden van netbalans, wat de basis vormt voor het realiseren en concretiseren van oplossingen. Indien nodig kunnen centrale kaders en/of realisatiekracht en doorzettingsmacht worden ingezet om dit proces te ondersteunen."*
- **Derk Loorbach:** *"De grote vraag zou moeten zijn welke elementen uit het centrale regime we wel achter ons zouden moeten laten of moeten uitfasen en hoe we deze dan vervangen door decentrale elementen. Anders gezegd: hoe het centrale regime zich zo verbindt met het decentrale dat er een duurzaam energiesysteem ontstaat in brede zin: sociaal, ecologisch en economisch."*
- **Marlies Honingh:** *"Het gaat er met andere woorden om dat de personen om wie het gaat geen stille toehoorders worden, maar dat hun leefwereld gekend wordt en dat zij in staat zijn om zelf hun ervaringen en zienswijzen te articuleren. Dit ideaalbeeld van een dialoog roept de vraag op naar houdingen en werkwijzen die hierbij ondersteunend zijn."*

Nieuwe onderlinge verhoudingen

- Mensen en systemen zijn van nature gericht op stabiliteit, behoud en geleidelijke verbetering.
- In een transitie verandert de **onderlinge relatie** tussen overheid, inwoners en bedrijven. Mensen en ondernemers zijn op zoek naar een groter verband.
- Steeds meer inwoners en ondernemers zijn naast consument ook producent van energie (prosumenten). **Nieuwe coalities, coöperaties en andere gemeenschappen** ontstaan doordat mensen nieuwe mogelijkheden ontdekken en samenwerken op grond van gedeelde gemeenschappelijke waarden
- Lokaal eigenaarschap kan leiden tot een duurzamer én rechtvaardiger energiesysteem. Het vergt niet alleen technische maar ook **sociale innovatie**. Sociale innovatie past goed in de wereld van B, maar is in de huidige wereld van A nog lastig te verbeelden en te verwerkelijken. Dat maakt het aantrekkelijk om door te gaan langs de bekende weg en de **wereld van B** nog even uit te stellen.
- Fundamentele verandering vraagt om **moed en vertrouwen**.

Uit de essays op www.transitietijd.nl

- **Derk Loorbach:** *"'Decentraal' betekent hier niet alleen lokaal, maar ook alles wat vanuit het centrale regime beschouwd lastig is: maatwerk, flexibel, effectief maar niet altijd efficiënt. Het betekent lokaal waardebehoud (en dus geen automatisch verdienmodel voor grote bedrijven) en is zelfgeorganiseerd."*
- **Guido Rijnja:** Mensen worden gedreven door nieuwsgierigheid en gaan vervolgens op zoek naar nabijheid en vertrouwdheid. *"Alles begint bij contact en het vermogen om je te kunnen verbinden: eigen maken wat op je af komt [...] De vraag is hoe mensen bij het eigen maken de stap maken van het eigen, private domein naar de maatschappelijke arena [...] waarmee we van eigen maken kunnen komen tot gemeenschappelijk maken."*
- **Martijn van der Steen:** *"Dat is volgens ons de essentie van puzzelen via B: in het samenspel tussen nevensgeschikt en hiërarchisch, tussen bottom-up en top-down, en tussen decentraal en centraal, steeds beginnen vanuit het eerste (B) in plaats van het tweede (A)."*
- **Marlies Honingh:** *"Energie heeft een veel bredere betekenis in de samenleving en werkt op tal van manieren door in de leefwereld en leefomgeving van burgers. Het gaat bijvoorbeeld ook over mee kunnen doen in de samenleving, de kwaliteit van de eigen leefomgeving, mobiel zijn, mee kunnen doen met ontwikkelingen en daarmee gaat het samengevat over de ervaren kwaliteit van leven en het in- en uitsluiten van mensen."*

Slagkracht van burgerinitiatieven vergroten

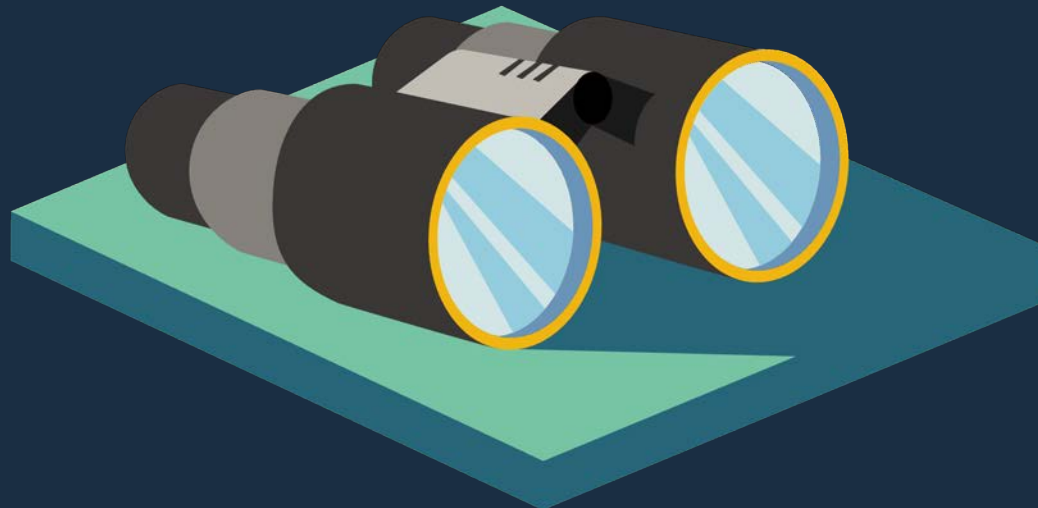
- Het aantal maatschappelijke initiatieven groeit.
- Een brede en diverse groep Nederlanders neemt gezamenlijk initiatieven om meer grip te krijgen op hun levensomstandigheden en hun leefomgeving.
- Deze initiatieven dragen bovendien bij aan de grote opgaven waar we voor staan, zoals die van de energietransitie.
- Het NKP heeft afgelopen jaar samen met maatschappelijke organisaties onderzoek gedaan naar punten waar inwonercollectieven tegenaan lopen en mogelijke acties.

Nationaal Programma Maatschappelijk Initiatief

- Om lokaal initiatief te versterken en het potentieel optimaal te benutten pleit het Nationaal Klimaatplatform (NKP) voor een Nationaal Programma Maatschappelijk Initiatief.
- Dit programma heeft als doel om de positie en rol en daarmee de slagkracht van burgerinitiatieven en energiegemeenschappen te versterken door in te zetten op de volgende vijf hoofdpunten:
  - Bevorderen van de ontwikkeling van nieuwe vormen van samenwerking in wijken en op bedrijventerreinen
  - Versterking van de juridische positie van maatschappelijke initiatieven
  - Ondersteuning met laagdrempelig beschikbare expertise
  - Versterking van de uitvoeringskracht
  - Lessen leren uit de lokale praktijk
- [Lees meer: Nationaal Klimaat Platform](#)

Deel IV - Vooruitblik

Deel IV schetst een vooruitblik op basis van de gesprekken in de regio's, en de ervaringen vanuit NP RES.

Wat is nu nodig?

Langetermijnperspectief

- Voor blijvende inzet op het **streefdoel van 55 TWh** is het nodig om voortgang te boeken op bestaande en al lang bekende knelpunten, en te voorkomen dat er nieuwe belemmeringen bijkomen.
- Om doorzettingsvermogen en samenwerking in de regio's vast te houden is een **langetermijnperspectief** nodig op de **rol, scope en doelstelling van de RES-regio's** in het (komen tot het) nieuwe energiesysteem na 2030. Daarbij helpen de **interbestuurlijke afspraken n.a.v. het Nationaal Plan Energiesysteem**. Die worden nationaal vastgesteld en zijn eind dit jaar beschikbaar. Rijk en koepels zijn hiervoor aan zet, met input van onder meer de regio's en nationale programma's.
- Dit langetermijnperspectief geeft houvast en zekerheid aan regio's om maximaal in te blijven zetten op het streefdoel van 55 TWh. Dat is nodig:
  - **voor het nakomen van nationale en Europese afspraken,**
  - om woningbouw, mobiliteit en bedrijvigheid mogelijk te maken,
  - voor het slim benutten en uitbreiden van energie-infrastructuur.
- Om **bij te kunnen sturen in de transitie** is **meerjarig praktijkgericht onderzoek** nodig naar langetermijneffecten van bijvoorbeeld wind & zon op biodiversiteit, natuur, gezondheid en leefbaarheid. En naar het optimaliseren van opwek door innovatie.

Wat is nu nodig?

Slim samenspel

- Het toekomstig energiesysteem vraagt om slim samenspel tussen schaalniveaus: (inter)nationaal, provinciaal, regionaal en lokaal. Dit vraagt om het **erkennen van afhankelijkheden**, interesse in uitdagingen van de ander en **goede feedbackloops** tussen uitvoering en beleid.
- De **informele horizontale structuur** van de RES waarbij overheden, maatschappelijke organisaties en ondernemers samenwerken, helpt daarbij. Afgelopen jaren hebben de regio's ervaren dat **een gezamenlijk nationaal doel** met daarbinnen **ruimte voor eigen afweging** leidt tot meer eigenaarschap en commitment om doelen te realiseren en gezamenlijk bij te dragen aan de energietransitie. Regio's hebben de behoefte aan het verbreden van de **rol, scope en doelstelling** van de RES tot 'het decentrale deel van het toekomstige energiesysteem', met een gezamenlijk **stelselmatig doel**.
- Naast horizontale verbinding is **behoefte aan duidelijkheid over besluitvorming en escalatie-afspraken** rondom het energiesysteem en de rol daarin van gemeenten, provincie, regio en Rijk. Zo blijft of komt de vaart erin. Dat draagt bij aan doorzettingsvermogen in de regio's.
- **Structurele financiering** is nodig om kennis en expertise effectief en efficiënt te organiseren en minder afhankelijk te worden van externe inhuur. Dit vraagt van het Rijk om meerjarige duidelijkheid over decentrale middelen en van gemeenten en provincies bereidheid om over de grenzen van de eigen organisatie te acteren.

Wat is nu nodig?

Ruimte voor maatschappelijk initiatief

- In de Energiewet wordt een basis gelegd voor **energie delen**. De komende periode komt er meer inzicht uit de praktijk over wat aanvullend nodig is om het decentrale deel van het energiesysteem volwaardig tot haar recht te laten komen.
- Ook overheden in de regio kunnen **actief sturen op rechtvaardigheid** in de transitie door:
  - open te staan voor initiatieven van inwoners en ondernemers en deze te ondersteunen,
  - lokaal eigendom op te nemen in beleidskaders,
  - in participatieprocessen te sturen op inclusiviteit,
  - actief te luisteren en op zoek te gaan naar andere perspectieven.
- Zorg voor **beleid dat ruimte biedt aan coöperaties, bedrijven en inwoners** in wijken en op bedrijventerreinen. Dat bevordert innovatie- en uitvoeringskracht om de transitie verder te brengen. En doet recht te doen aan de behoefte aan grip, zeggenschap en eigenaarschap.
- Zorg voor een eerlijkere beprijzing van warmtenetten voor consumenten die recht doet aan de maatschappelijke kosten en kom zo tot **een betere afweging tussen warmte en elektriciteit**.

Achtergrond

Tijdslijn

Om de gezamenlijk vastgelegde ambitie voor het opwekken van duurzame energie te realiseren is het nodig dat in januari 2025 vergunningen voor projecten zijn verleend. Dat betekent voor overheden: verankeren van de RES'en in ruimtelijk beleid eind 2023, begin 2024.

2022-2030
RES Herijking 2.0
Maatwerk per regio.

December 2023
**Nationaal Plan
Energiesysteem**

December 2022
Bestuurlijke afspraak
Randvoorwaarden scheppen om democratisch vastgestelde RES'en uit te voeren met streefdoel 55 TWh.

Juli 2023
pMIEK
1e overzicht maatschappelijk geprioriteerde energie-infrastructuur.

1 september 2024
**Concept provinciale
Energievisie**

2023

2024

2025

2026

2027

2028

2029

2030

2035

2018

2019

2020

2021

2013
Energieakkoord Nederland

2019
Klimaatakkoord
Definitief Klimaatakkoord getekend. De RES is één van de maatregelen uit het Klimaatakkoord.

juli 2021
Fit-for-55
door Europese Commissie.

2021
Transitievisie warmte
Gemeenten hebben transitievisie warmte opgeleverd

1 juli 2023
RES voortgangsdokument 2023
(t.b.v. PBL Monitor dec 2023).

1 januari 2025
Omgevingsvergunningen
Omgevingsvergunningen voor het realiseren van minimaal 35 TWh zijn verleend.

Februari 2025
pMIEK
2e overzicht maatschappelijk geprioriteerde energie-infrastructuur.

1 juli 2025
RES voortgangsdokument 2025
(T.b.v. PBL Monitor dec 2025).

2025
Energiewet en Warmtewet

2026
Warmteprogramma
Gemeenten stellen warmteprogramma vast.

2027
**Herijking Nationaal
Plan Energiesysteem**

2035
**CO2-vrij
elektriciteitssysteem**

1 januari 2050
Duurzame energie
Nederland is klimaatneutraal.

1 januari 2030
**Minimaal 35TWh
duurzame energie**
In 2030 wordt minimaal 35 TWh duurzame elektriciteit op land geproduceerd.

- Intensivering dialoog met de samenleving
- Slimmer benutten & uitbreiden van het energienet
- Gebiedsgericht werken en samenhang andere ruimtelijke opgaven
- Maatwerk per regio: RES herijking 2.0
- Provinciale overzichten prioriteren maatschappelijke netinfrastructuur

PBL brengt jaarlijks een monitor uit in december.

Over NP RES

Afwegingskader

Leefomgeving

Maatschappelijke
betrokkenheid

Energiesysteem

Doelstelling 2030

Het Nationaal Programma RES ondersteunt de regio's bij het maken van de Regionale Energiestrategieën door kennis te ontwikkelen en delen, procesondersteuning te bieden en een lerende community te faciliteren.

Daarnaast verbindt het NP RES partijen, agendeert knelpunten en signaleert kansen om de ambities te kunnen verwezenlijken.

Voor meer informatie, zie de [website van NP RES](#).

Nationaal Programma
RES Regionale
Energie
Strategie

---

npres.nl